

MEHMET HİLMİ'NİN “YENİ ADIM GAZETESİ” NDE BATI TRAKYA TÜRKLERİ'NİN YENİ TÜRK ALFABESİ'NE GEÇMESİ İÇİN VERDİĞİ MÜCADELE

Nilüfer ERDEM*

ÖZET

Mehmet Hilmi 1920'li yıllarda Batı Trakya Türkleri' nin haklarını savunma rolünü üstlenmiş, bu uğurda gazeteler çıkarmış, gençlik teşkilatlarının kurulmasına öncülük etmiş aydın bir öğretmendir. Batı Trakya'daki Türklerin Türkiye'de gerçekleştirilen devrim hamlelerini takip etmesi, bunları alması ve özümsemesi gerektiğini savunan Mehmet Hilmi'ye göre esas olan millet aşkıdır ve aslında ilerlemeyle gelişme bunun neticesidir. Mücadelesini yürütürken Yunanlı yetkililerin engellemelerine maruz kaldığı gibi, bölgeye sığınmış kimi Yüzellilikler ile Türkiye firarilerinin etkisindeki muhafazakâr kesimin de muhalefetine maruz kalmıştır. Mehmet Hilmi aydınlanma yolunda Batı Trakya'da mücadele veren en önde gelen isimlerden biridir ve bölge Türkünün 1920'li yıllarda yaşadıklarını anlayabilmek için mutlaka O'nun kaleme aldığı yazılara bakmak gerekmektedir. Ne yazık ki çok genç, daha 29 yaşında hayata gözlerini yummuştur.

Batı Trakya'da Yeni Türk Alfabesi'ne geçiş sürecinde yaşananlar, bölgede yeniliklere verilen tepkiyi, o dönem azınlığın sosyal yapısını ve Yunanlı yetkililerin gelişmelere yaklaşımını ortaya koyar niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Hilmi, Batı Trakya, Yeni Türk Alfabesi, Yeni Adım Gazetesi, Yunan.

MEHMET HILMI'S STRUGGLE AT “YENİ ADIM” NEWSPAPER FOR THE TRANSITION OF THE WESTERN THRACE TURKS TO THE NEW TURKISH ALPHABET

ABSTRACT

Mehmet Hilmi was an intellectual teacher who undertook the role of defending the rights of the Western Thrace Turks. He published newspapers and

* Dr., İstanbul Üniversitesi, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi” Okutmanı, nilerdem@istanbul.edu.tr

initiated the foundation of youth organisations. He defenced that the Western Thrace Turks must follow the revolution attacks of Turkey. According to Mehmet Hilmi the main principal is the love to nation, progress and development is a result of this love. During his action he faced obstructions from Greek Authorities also from the group “150’s” who were refuged to Greece and from the concervatives who were influenced from the Turkish refugees. Mehmet Hilmi is one of the leading names who foughted for the illumination of the Western Thrace Turks. For that reason by all means his articles must be studied in order to understand the life of the Western Thrace Turks at 1920’s. Unfortunately, he died at a very early age only 29 years old.

The events at the Western Thrace during the transition to New Alphabet is identical. These events indicate the reaction to newness, the social statue of the minority and the approach of the Greek authorities to improvements.

Key Word: *Mehmet Hilmi, Western Thrace, New Turkish Alphabet, Yeni Adım Newspaper, Greek.*

Mehmet Hilmi 1902 yılında Sofulu’nun¹ Babalar köyünde doğmuş ve ilk eğitimini Sofulu’da tamamlamıştır. Balkan Savaşı nedeniyle Uzunköprü’ye göç etmiş olan Mehmet Hilmi, eğitimine Edirne Lisesi ve Öğretmen Okulu ile devam etmiştir. Dimetoka ve Gümülcine’de öğretmenlik yapmış ve Lozan Anlaşması’ndan sonra Batı Trakya’nın ilk Türkçe gazetesi olan “Yeni Ziya”yı yayımlamıştır. Batı Trakya Türklerini her açıdan kalkındırmaya yönelik etkinlikleri neticesinde önce Limni’ye, ardından Kithira ve Larissa’ya sürgün edilmiş olan Mehmet Hilmi, bölgeye her dönüşünde “Yeni Yol” ve “Yeni Adım” gibi gazeteler aracılığıyla mücadelesini sürdürmüştür².

Mehmet Hilmi’yi gazete çıkarmaya iten sebepler, bölge Türklerinin yaşadığı sorunlardır. Çünkü 1923’ten itibaren Batı Trakya’ya, öncelikle Rum göçmenler yerleştirilmişlerdir. Mehmet Hilmi’nin deyimiyle Helenlerin dahi bu göçmenlere yardımda aciz kaldığı bir durumda, fakir Türk halkı iki odalı evinin bir odasını Rumlara vermek zorunda kalmıştır. Helenlerin yaşadığı mahallelerdeki evler bomboş dururken, bazı hallerde Türkler bir evde toplanmaya ve kendi evlerini Rumlara bırakmaya mecbur edilmişler, ancak bu insanlık görevini yerine getirirken asayişsizliğin doğurduğu anarşinin kurbanı olmuşlardır. Batı Trakya, başta Osmanlı Devleti’nin son

¹ Sofulu, Dimetoka gibi Batı Trakya’da Türk-Yunan sınırı yakınında bulunan küçük bir kenttir. “Sofulu”, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Cilt: 20, s. 10640.

² Halit Eren, *Batı Trakya Türkleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1995, s. 161-162.

şeyhülislamı Mustafa Sabri olmak üzere kimi Yüzellilikler³ ile Türkiye firarilerinin de sığındıkları yer olmuştur. Mustafa Sabri taşıdığı “Şeyhülislamlık” unvanıyla Batı Trakya Türkleri’nin muhafazakar kesimi tarafından kabul görmüştür. Sığınmacılardan bazıları bölgede bir takım gazeteler⁴ çıkardıkları gibi, bölge eğitiminde de roller üstlenmişler, hatta Yunan Hükümeti tarafından azınlığın “mukadderatının belirlendiği bir takım mevkilere” yerleştirilmişlerdir⁵. Nitekim Mehmet Hilmi Yunan Hükümeti’nin bu tutumunu sayısız kere, “Memleketimizde Türk halkının bütün muhalefetine rağmen başımıza oturtmak için firariler arıyor. Firariler buluyor. Bunların yanına da ikişer üçer kişi, iyiyle kötüyü ayırt edemeyecekleri doldurup, onlara ‘Evet’çilik ettiriyor. Böylelikle buradaki Türk halkının hukuku mütemadiyen çiğneniyor, izzeti nefsi mütemadiyen kırılıyor, haysiyetine mütemadiyen tecavüz olunuyor” sözleriyle eleştirmiştir⁶.

Yunan Hükümeti’ni temsilen bölgede bulunan Gümülcine Valisi Theofilokatos’un, Mustafa Sabri’nin Yarın Gazetesi’nde yayınlanan dindar kesime muhabbet ve hürmet beslediğine ilişkin beyanata, ayrıca bu beyanatın Yarın Gazetesi tarafından alkışlanması⁷ Mehmet Hilmi’nin tepkisine sebep

³ Lozan Barış Antlaşması esnasında, antlaşmanın imza tarihine kadarki dönem için bir genel af ilanı zorunluluğu ile karşılaşan Türkiye, antlaşmaya yüz elli kişilik bir istisna maddesi koydurabilmiş, sınırdışı edilecek olan bu listede yer alacakların isimleri, TBMM’nin 16, 22 ve 23 Nisan 1924 tarihli gizli oturumlarında belirlenmiştir. Kaldı ki listede yer alanların büyük bir kısmı bu tarihlerde zaten Türkiye dışında bulunmaktadırlar. İlhami Soysal, *150’lilikler*, İstanbul: Gür Yayınları, 1985, s. 5-6.

⁴ Çapur İsmail Hakkı’nın 1925-1930 döneminde İskeçe’de çıkardığı “İtila”, Bursa eski valisi Yeşilzade Aziz Nuri’nin 1927 yılında Gümülcine’de çıkarmaya başladığı ancak sadece 6 sayı çıkmış olan “Adalet”, Çerkez Hasan Mustafa’nın 1924’te Gümülcine’de yayınladığı “Balkan” bu tip gazetelerin örnekleri arasındadır. 1927’de İskeçe’de haftalık olarak “Yarın” Gazetesi yayına başlamıştır. Yarın Gazetesi’nin son sayısı 5 Eylül 1930 tarihlidir. Daha sonra adı “Peyam-ı İslam” olarak değiştirilmiş olan bu gazetenin sütunlarında, Mustafa Sabri Efendi’nin de yazıları yer almıştır. Peyam-ı İslam Gazetesi’nin 1. sayısı 22 Eylül 1930 ve son sayısı ise 5 Aralık 1930 tarihlidir. Eren, *Batı Trakya Türkleri*, s. 162-163.

⁵ “Tarihi İstişarımızın Üçüncü Yıldönümü Münasebetiyle”, *Yeni Adım Gazetesi*, 30 Eylül 1928, Sayı: 155, s. 1.

⁶ “Müessesatımız Firari Müstemlekesi Haline Girdi”, *Yeni Adım Gazetesi*, 13 Teşrinievvel (Ekim) 1928, Sayı: 159, s. 1.

⁷ “Vali Hazretleriyle Mulakat”, *Yarın Gazetesi*, 31 Ağustos 1928, Sayı: 28, s. 4.

olmuştur. Mehmet Hilmi valiyi “Burada eskilik ve yenilik mücadelesi için ikiye ayrılmış bir millet olduğunu bilmeli ve sözlerini ona göre kullanmalıdır⁸” sözleriyle eleştirmiştir. Yine de Batı Trakyalı Türkler arasında hiç kimsenin vicdan hürriyetine karışmayan ve yenilik için çalışan Yeni Adım Gazetesi’nin de içinde bulunduğu bir kitle mevcuttur. Ancak bu zümrenin sosyal düzeni bozmak gibi bir amacı ya da programı bulunmamaktadır. Mehmet Hilmi’ye göre vicdan hürriyetini esas aldığını ifade eden Yunan Hükümeti’yle bu hükümetin bölgedeki en yetkili temsilcisinin ağzından çıkan beyanatlar, çelişki teşkil etmektedirler. Kaldı ki “eski kafalıları, yeni kafalı demokrat bir valinin takdir etmesi bir garipliktir”. Mehmet Hilmi Yunan Hükümeti’nin yeniliklere tavır alması karşısında, “Bize... Türk inkılabının tesirlerinden nasıpdar olmamızın doğru olmadığını ifade etti. Nasıpdar olmamızı temin için de her fırsatı ganimet bildi. İdaresi altındaki milletleri tekamülden men etmek için hiçbir hükümetin aklından fikir geçirebileceğini zannetmemekle çok aldanmış bulunuyoruz” demektedir. İnsan gibi yaşamak ve medeni halklar arasında yer almak Türklerin de hakkıdır diyen Mehmet Hilmi’ye göre, Türkleri yeni kafalı yapmak için nelere başvurulması gerekiyorsa yapılacaktır⁹. Mehmet Hilmi bir başka yazısında Batı Trakya Türkleri’ nin, “Sen yerinde otur. Senin başına çoban getirmek lazım gelirse ben getireceğim. O çoban seni nereye isterse oraya sevk edecek. İster mektep, ister medreseye; ister ilme, ister cehalete sürükleyecek. Sen ona itaatle mükellefsin. Aksi takdirde kanuna aleyhtar olduğunu, Kemalist bulunduğunu, isyankar, ihtilalci olduğunu ortaya koymuş olursun” sözleriyle tehdit edildiklerine işaret etmektedir. Mehmet Hilmi, “[Yunan Hükümeti’nin] bizi sürü telakki etmesinde, kendi hesabına ne menfaatleri olacağını düşünmek bile istemeyiz” demektedir¹⁰. Batı Trakya Türkleri’ nin sorunlarına dikkat çekmek üzere Mehmet Hilmi’yi harekete geçiren, işte bu ortamdır.

Mehmet Hilmi’ye göre “Yeni Adım”, Batı Trakya Türkü’nün dilidir. Zira kendisi, Batı Trakya Türkleri’ nin “elemlerini terennüm etmekten başka bir şey yapmamaktadır”. Acı yazıyorsa, elemlerde acı nağmeler bulmasındandır. Tatlı yazıyorsa, Türklerin kalplerinde sevinç rüzgârları

⁸ “Vali Bey Eski Kafalıları Tecih Ediyormuş”, *Yeni Adım Gazetesi*, 12 Eylül 1928, Sayı: 150, s. 1.

⁹ “Vali Bey Hep Aynı Şeyi Söylüyor”, *Yeni Adım Gazetesi*, 15 Eylül 1928, Sayı: 151, s. 1.

¹⁰ “Müessesatımız Firari Müstemlekesi Haline Girdi”, *Yeni Adım Gazetesi*, 13 Teşrinisani (Kasım) 1928, Sayı: 159, s. 1.

estiği anlaşılmalıdır. Yeni Adım nasıl söylüyorsa, Batı Trakya Türkleri öyle istiyorlar; Batı Trakya Türkleri nasıl istiyorsa, Yeni Adım öyle söylüyor demektir. Kendisini Türkiye’den ilham almak, milliyetperverlik takip etmek ve Kemalist olmakla suçlayanlara, “Biz yalnız Türk halkının refahına, saadetine, terakki ve tekâmülüne çalışmayı emel edindik” yanıtını vermektedir. Ne yazık ki Batı Trakya’da Kemalistlik, Yunan düşmanlığı manasını almıştır. Lakin “Yunan Hükümeti’nin telaşına hiç mahal yoktur”¹¹.

Mustafa Kemal’e hürmetinin büyük olduğunu vurgulayan Mehmet Hilmi’nin “Türk İnkılâbı ve Garbi Trakya Türkleri” başlıklı yazısı, savunduğu ilkeler ve düşünce yapısı hakkında oldukça iyi bir fikir vermektedir:

“Değil yalnız Türkiye’de, dünyanın her tarafında her Türk ferdi, milletinin attığı adımlardan aynı derecede emin olduğu gibi, onları kalbinin en ateşli bir imanı ile, iradesinin bütün kuvvetiyle benimsiyor, takip ediyor... Bugün Kazan Türkleri’nden, Kafkas ellerindeki milletdaşlarımızdan, Türkistan içindeki kardeşlerimizden başka bütün Acem ve Afgan milletleri Türkü bir numune olarak kabul ediyorlar... Bilhassa bu cihet, Türk milletinin, Türk inkılâbının diğer milletlere numune olması, her milletin Türkün yürüdüğü yolu bir zevkle, bir takdirle takip etmesi biz Garbi Trakyalı Türklere kıymetli dersler veriyor. Biz de Türküz. Bizim de aynı hislerimiz, aynı emellerimiz, hayata karşı aynı aşklarımız olduğu gibi, bizim de bu yeniliklere, yürüyüşlere, bu inkılâp esaslarına ihtiyacımız vardır. Garbi Trakyalı Türk de her taraftaki Türk gibi bunlara bigane kalmamıştır ve kalamaz. İlk hareketlerin Asya ortalarına kadar sızan cereyanları ve o kadar uzak ufuklara kadar yayılan akisleri, Garbi Trakya gibi yakın bir yere geçemez mi? O kadar uzaklardan görülen hakikat güneşi, bizim muhitimizden görülemiyor mu? Biz de medeniyet ve hayat ihtiyaçlarının verdiği tesirler altında değil miyiz? İşte bütün bunlar Garbi Trakyalı Türkü, Türkün ilminin ortaya attığı yeni yollara aşık etti...”¹².

Mehmet Hilmi bir başka yazısında, “Türklük aleminde yeni yeni fikirler ortaya konmaktadır. Eski devrin yıkılmış enkazı bir kenara atılarak yeni temeller üzerine, yeni bir devir inşa edilmektedir... İşte biz Garbi Trakyalı Türkler de bu kanunların tesirine tabi bir kitleyiz. Biz de Türküz. Bizim de kalbimizde milli imanımız, duygularımız olacaktır ve vardır”

¹¹ “Kastımız Yok, Aşkımız Vardır”, *Yeni Adım Gazetesi*, 3 Teşrinisani (Kasım) 1928, Sayı: 165, s. 1.

¹² “Türk İnkılâbı ve Garbi Trakya Türkleri”, *Yeni Adım Gazetesi*, 10 Kanunusani (Ocak) 1929, Sayı: 179, s. 1.

demektedir. Mehmet Hilmi'ye göre Türk olmak için Türk gibi görmek, Türk gibi düşünmek, Türk gibi yapmak ve Türk gibi duymak lazımdır¹³.

Mehmet Hilmi, çağdaş toplum olma yolunda çıkacak engellerle mücadelede Türk gençlerine büyük görevler düştüğüne inanmaktadır. Herkes onlarda sağlam bir azim, zorluklar karşısında yıkılmayan bir karakter, ülküsüne karşı tükenmeyen bir aşk ve inanç görmelidir¹⁴. İnkılâpların en koyu düşmanı olarak cehaleti gören ve ona “kara, hem de kapkara kuvvet¹⁵” adını veren Mehmet Hilmi, gençlerden gözlerini açmalarını ve var olan tehlikeyi gözlerinden kaçırmamalarını istemekte, “Hadisatın her sillesi bize adam olmamızı, lekesiz, emin yürüyüşlere sahip bulunmamızı işaret ediyor! Hiçbir meselede illetli olmayalım. Milliyetperver olalım¹⁶” demektedir. Mehmet Hilmi'ye göre millet aşkı esastır ve aslında ilerleme ile gelişme onun neticesidir. Avrupa'nın dişlilerinden kurtulmak ve dünyada Türklerin de hayat hakkına sahip olduklarını kanıtlamak, Türkün yürüdüğü yollarda çıkabilecek engelleri hissetmek için sahip olunması gereken, “millet aşkıdır¹⁷”. Yeni neslin varlığını koruması, şuurlu bir kitle teşkil etmesi ve yeni fikirlerle tanışıp benimsemesi için Mehmet Hilmi, onların her vakit ve her yerde toplu bulunmalarını, oturdukları kahvehaneyi dahi dersliğe dönüştürmelerini gerekli görmektedir¹⁸. Bu düşüncelerle Gümülcine ve İskeçe'de Türk gençlik teşkilatlarının kuruluşuna öncülük etmiştir. Mehmet Hilmi'nin kurucuları arasında yer aldığı 1927 yılında kurulan “İskeçe Türk Gençler Yurdu”, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın ilk derneği olma özelliğini de taşımaktadır¹⁹.

Yeni Adım Gazetesi'nin 9 Mart 1929 tarihli nüshasında, Mehmet Hilmi'nin gençlere seslendiği bir duyuru dikkat çekmektedir. Yeni Adım'ın henüz eski yazıyla çıktığı bir dönemde, bu duyuru yeni harflerle yayınlanmıştır:

¹³ “Metin İman ve Sarih Vaziyet İsteriz”, *Yeni Adım Gazetesi*, 30 Teşrinisani (Kasım) 1929, Sayı: 229, s. 1.

¹⁴ “Gençlere Ehemmiyetli Vazifeler Düşüyor”, *Yeni Adım Gazetesi*, 26 Eylül 1928, Sayı: 154, s. 1.

¹⁵ “Kara Kuvvet”, *Yeni Adım Gazetesi*, 7 Şubat 1929, Sayı: 182, s. 1.

¹⁶ “Türk İnkılâbı ve Garbi Trakya Türkleri”, *Yeni Adım Gazetesi*, 10 Kanunusani (Ocak) 1929, Sayı: 179, s. 1.

¹⁷ “En Ehemmiyetli Mi'yar”, *Yeni Adım Gazetesi*, 16 Şubat 1929, Sayı: 183, s. 1.

¹⁸ “Gümülcine Gençleri”, *Yeni Adım Gazetesi*, 21 Şubat 1929, Sayı: 184, s. 2.

¹⁹ *İskeçe Türk Birliği*, Batı Trakya Türklerinin Dernekler Tarihi 1, Ksanthi (İskeçe) 2003, s. 17, 23.

“Gençler!

Her saniye, insanları son hızla medeniyet ufuklarına doğru atıyor. Bu uzak, bu yabancı muhit içinde, bu her taraftan gelen zorlukların dikenlerinden kurtulmak ve didiklenmemek istersek bir fikir, bir emel, bir duygu sahibi olmaya mecburuz. Bir yolda, bir hedef önünde, bir olmamız lazımdır.

Milli yol, milliyet sevdası artık kalbimizin kablesi olmalıdır. Hayatın bundan sonra bizim için merhameti yoktur. Ondan merhamet dilenmeyeceğiz. Onu idealimize, irademize mahkûm edeceğiz...’’²⁰.

Mehmet Hilmi'nin Batı Trakyalı Türklere Türkiye'de yapılan yenilikleri takip ederek çağı yakalamalarını telkin ettiği günlerde, bölge eğitimi içler acısı bir haldedir. Öyle ki öğretmen kimliğiyle Mehmet Hilmi, Lozan Antlaşması'ndan sonra Batı Trakya Türkleri'nin eğitiminde yaşanan sıkıntılara gazetesinde geniş yer verme ihtiyacı hissetmiştir. Bu makalelerinin birinde, gelişmelerin büyük bir hızla yaşandığı bir devirde, bölge Türklerinin sağlarını ve sollarını ayırt edemeyecek, çocuklarının ismini yazamayacak, “hangi tarafta oturduğunu” fark edemeyecek ve üçle beşi düşünmeden söyleyemeyecek hale geldiklerini kaydetmiştir. Çünkü İskeçe'de okulun ne demek olduğunu bilmeyen köyler bulunurken, Gümülcine köylerindeyse durum büsbütün zavallıdır. Kasabaların durumu da neredeyse köylerle aynıdır. Mehmet Hilmi Batı Trakya köylerindeki durumu “Köyün sığırtmacına, çocukların irfan aldığı muallimden daha büyük bir kıymet veriyorlar... Köylerimizde çocuklar senelerle mektep yüzü görmez. Bu hal babaların nazarı dikkatini bile celp etmez... Daha buralarda yedi yaşından yetmiş yaşına kadar hiç kimse mektep kelimesinin hayırlı, faydalı bir manaya delalet ettiğini anlayamamıştır” sözleriyle anlatmaktadır. Dimetoka bölgesinin durumu da Gümülcine ve İskeçe'den farklı değildir. Mehmet Hilmi, “Yüz hanelik bir Türk köyünde bir mektep bulunmazsa, okumayı bilen bir adama tesadüf edilmezse, işin ne kadar vahim olduğunu artık düşünmek bile zordur” demektedir. Eğitim konusunda kafa yormamaları ve öğretmen okulu mezunu gençlere sahip çıkmamaları sebebiyle Gümülcine ve İskeçe'nin azınlık ileri gelenlerini eleştirmektedir²¹. O'na göre bölge ileri gelenleri Venizelos' a kulüp açmayı²² düşüneceklerine,

²⁰ “Gençler”, *Yeni Adım Gazetesi*, 9 Mart 1929, Sayı: 186, s. 2.

²¹ “Mustafa Sabri'ye Yine Yol Göründü”, *Yeni Adım Gazetesi*, 21 Eylül 1929, Sayı: 219, s. 4.

²² Yunanistan'ın Anadolu Harekatı'nı gerçekleştirdiği bir dönem içinde, 1920 Kasım'ında yapılan seçimleri kaybetmesini Yunan halkının siyasetini onaylamaması

okullar açmayı düşünmelidirler. Zira Venizelos'un kulübe ihtiyacı yoktur. Lakin Türklerin okula ihtiyacı vardır. Yunan Hükümeti, yetersiz azınlık ileri gelenleri ve firariler, "Batı Trakya Türkleri'nin eğitimini Arap saçına çevirmişlerdir". Bu kafalara sahip olunca da, hangi kervanın peşinden koşulursa koşulsun yetişilmesine olanak yoktur²³.

Mehmet Hilmi beynelmilel rakamların²⁴ kullanılması gerektiğini 20 Haziran 1928 tarihli Yeni Adım Gazetesi'nde işlemiş²⁵, Türkiye'de daha "Yeni Türk Alfabeti"ne geçme hazırlıkları²⁶ yapıldığı esnada Batı Trakya Türkleri'nin de bir an önce bu çabalara katılması ve 1928-1929 eğitim yılında yeni alfabeğe geçmeleri gerektiğinin altını çizmiştir²⁷. "Yeni Türk Yazısını Niçin Alıyoruz?" başlıklı yazısında, Mehmet Hilmi'nin bunun

olarak yorumlayan Venizelos ülkesini terk etmiş ve ancak 1927 Nisan'ında geri dönmüştür. Liberal Parti'nin liderliğini üstlenmiş ve 19 Ağustos 1928'de gerçekleştirilen seçimlerde büyük bir zafer kazanarak, oyların %61'ini alarak iktidara gelmiştir. Bu dönem Venizelos'un Türkiye'ye de zeytin dalı uzattığı bir dönemdir. Batı Trakya'da Venizelos'a kulüp açma girişimlerinin bu ortam içinde değerlendirilmesi gerekir. Bkz: Elena Venizelu, *Sti Skia Tu Venizelu [Venizelos'un Gölgesinde]*, Ekdosis Okeanida [Okeanida Yayınları], Atina 2002, s. 50-63; Pinelopi Delta, *Eleftherios K. Venizelos*, Atina 1978, s. 60-73; Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı (1919-1923)*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2009, s. 275-278; Kostas Hacıantoniyu, *İstoria Tis Neoteris Elladas 1821-1941 [Yeni Yunanistan Tarihi 1821-1941]*, Ekdosis Diyorasis [Diyorasis Yayınları], Atina 2002, s. 351-352.

²³ "Memleket Bir Cehalet Yuvası", *Yeni Adım Gazetesi*, 15 Haziran 1929, Sayı: 206, s. 1.

²⁴ Latin rakamları 24 Mayıs günü TBMM'de kabul edilmiş ve 1 Haziran 1928 günü yürürlüğe girmiştir. Sami N. Özerdim, *Yazı Devriminin Öyküsü*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1998, s.19; M. Şakir Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf Devrimi*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1998, s. 58.

²⁵ "Latin Rakamları", *Yeni Adım Gazetesi*, 20 Haziran 1928, Sayı: 127, s. 2.

²⁶ 1928 yılı Mayıs ayında başlatılan yeni bir alfabe hazırlanması çalışmaları Temmuz ayında ürün vermiş, 19 Temmuz 1928'de Başbakan İsmet Paşa yeni alfabeğe "Türk Alfabeti" adını vermiştir. Bununla beraber hummalı bir çalışma başlamıştır. Harflerle ilgili kanun 1 Kasım 1928'de TBMM'de kabul edilmiş ve Türkiye genelinde 1 Ocak 1929'da yeni harflere geçilmiştir. 1 Ocak 1929 ayrıca, ilk yüz Millet Mektebi'nin açılarak, ülke genelinde okuma-yazma seferberliğinin başlatıldığı tarihtir. Gürsen Topses, "Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi", *75 Yılda Eğitim*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 16-18.

²⁷ "Geri Kalmamak Lazım Değil Midir?", *Yeni Adım Gazetesi*, 8 Eylül 1928, Sayı: 149, s.1.

gerekçelerini sıraladığı görülmektedir. O'na göre bir ulusun ilerlemesinde, okuyup yazabilmesinin rolü büyüktür. Senelerle okula gittiği halde doğru dürüst okumayı öğrenemeyen bir öğrencinin bu yürütüşte ağır kalacağı açıktır. Batı Trakya Türk halkı birkaç yıl okula gitseler de bir gazeteyi okuyamayacak kadar cahil kalmışlar, bunun neticesinde iki satır yazıyı dokuz yanlışla okuyanlara bağlanarak, onları alim sanmışlardır. Yeni Türk Alfabetesi'yle okuyup yazmak ise, on beş yirmi günde halledilebilmektedir. Yeni harfler kabul edildiği takdirde, okuyup yazmaktan mahrum köylü kalmayacaktır. İşte bu sebeple Türk dünyasının kabul ettiği yazı, Batı Trakya'da da öğretilmelidir²⁸. Bir başka makalesinde Türk inkılâbının koymuş olduğu esasların ulusun ilerlemesine ve gelişmesine yönelik olduğunu, yeni harflerin konulan hedefe erişmeye yardım edeceğini işlemiş olan Mehmet Hilmi, "Bir milletin her şeyden evvel okuyup yazması lazımdır. Bu mesele her türlü tekamülün anahtarıdır. Binaenaleyh bu anahtarın kolay elde edilmesi ve herkesin eline geçmesi zaruret" demektedir.

Ne var ki bölgedeki müftüleri, kimi dini yetkilileri, Yüzellilikler'i ve firarileri içine alan muhafazakar bir kesim, dini sakıncalar ileri sürerek 1928 yılının Eylül ve Ekim aylarından itibaren söz konusu yeniliğin karşısında yer almışlar, bu kesimin sözcülüğünü de Mustafa Sabri'nin Yarın Gazetesi yapmıştır²⁹. Yarın Gazetesi'nde Türklerin Müslüman olduklarından itibaren Arap harflerini kullandıklarından ve bunları kullanmanın her Müslüman cemaatin görevi olduğundan hareketle İskeçe, Gümülcine, Dimetoka ile Dedeoğaç müftü ve cemaat reislerinin³⁰ imzasıyla, Batı Trakya'da Yeni Türk

²⁸ "Yeni Türk Yazısını Niçin Alıyoruz", *Yeni Adım Gazetesi*, 3 Teşrinievvel (Ekim) 1928, Sayı: 156, s.1.

²⁹ Aşağıda künyesini vereceğlerimiz, Yarın Gazetesi'nde bu konuyu işleyen makalelere örnektir. "Latin Harflerini Kabul Etmenin Manası", *Yarın Gazetesi*, 22 Mart 1929, Sayı: 41, s. 1; "Açık Mektup", *Yarın Gazetesi*, 9 Nisan 1929, Sayı: 42, s. 1.

³⁰ Batı Trakya Osmanlı İmparatorluğu'ndan koptuğu 1913 yılına dek "Cemaat-ı İslamiye"ler ile yönetilmiştir. Rumeli'de Cemaat İdareleri, Mithat Paşa'nın Tuna valiliği döneminde (1864-1868) rastlamaktadır. Mithat Paşa'nın kurduğu bu düzen, çeşitli dönemlerde farklı bir takım düzenlemelere gidilse ve bu düzenlemeler azınlığın sahip olduğu haklarda bir takım ihlallere yol açsa da, Batı Trakya'da günümüze dek kalabilmiştir. Batı Trakyalılar bu idareleri "cemaat" adıyla anmışlardır. Bugün hala okul, cami ve diğer azınlık giderlerinin çoğu, cemaat bütçelerinden ödenmektedir. Halit Eren, *Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek

Alfabetesi'ne geçilmesinin aleyhinde bir beyanname yayınlanması ve halkın görüşlerini temsil eden yayın organının Yeni Adım değil, Yarın Gazetesi olduğunun ifade edilmesi³¹ Mehmet Hilmi'nin tepkisine sebep olmuş³², bunun üzerine “[Bu şahısların] emelleri cahil halkın terinden iki yudum emmek” notunu düşmüştür. Yeni harflerin kabulünde hiçbir dini sakınca olmadığı konusunda halkı ikna etmek isteyen Mehmet Hilmi, Kur'an-ı Kerim içinde Müslümanların sadece Arap harfleriyle okuyup yazmaları gerektiğine ilişkin bir ayet gösterilemeyeceğini ifade etmiştir³³. Kaldı ki sadece yeni harflerle okuyup yazmayı öğrenmek değil, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'i de Türkçeye çevirmek ve anlamak gerekmektedir³⁴.

Yeni Adım Gazetesi tarandığında, bu dönemde Batı Trakya'nın “Pomaklar Türk müdür, yoksa Bulgar mı? Pomakların kullanmaları gereken alfabe Türk Alfabetesi mi, yoksa Bulgar Alfabetesi mi?” tartışmalarına sahne olduğu ve bu tartışmalara yanıt olarak Mehmet Hilmi'nin “Sapa sağlam bir Türk olan Balkan kollarındaki kardeşlerimize dil uzatmakla hiç de iyi bir iş yapmazsınız³⁵” diye seslendiği göze çarpmaktadır. Bu aşamada Pomaklık konusunda açılmış olan tartışma bize, günümüzde Yunanistan'ın bölge azınlığını Türk kökenliler, Pomaklar ve Çingeneler olarak ele alma siyasetini³⁶ anımsatmış ve 1920'lerde bazılarının bu siyasete alet olduklarını düşündürmüştür.

Batı Trakya Türk Azınlığı'nda yaşanan bu bölünmüşlük, Yunan basını tarafından da körüklenmiştir. Örneğin 17 Aralık 1928 tarihli Fos [Işık] Gazetesi, Batı Trakya'da Kemalistlerin Yeni Türk Alfabetesi'ne geçilmesi için her türlü fedakârlığı yapmak üzere Ankara'dan talimat aldıklarını;

Lisans Tezi, 1989, s. 41-44; Nilüfer Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003, s. 14.

³¹ “Latin Harfleri Müslüman Efkarı Umumiyesi”, *Yarın Gazetesi*, 9 Teşrinisani (Kasım) 1928, Sayı: 32, s. 1.

³² “Zaten Vazifeleridir”, *Yeni Adım Gazetesi*, 17 Teşrinisani (Kasım) 1928, Sayı: 169, s.1.

³³ “Yeni Harfler ve Hocalar”, *Yeni Adım Gazetesi*, 6 Nisan 1929, Sayı: 192, s.1.

³⁴ “Yeni Türk Yazısını Niçin Alıyoruz”, *Yeni Adım Gazetesi*, 3 Teşrinievvel (Ekim) 1928, Sayı: 156, s.1.

³⁵ “Mustafa Sabri Hala Israr Ediyor”, *Yeni Adım Gazetesi*, 17 Nisan 1929, Sayı: 195, s.1; “Hafız Galip de Karışıyor”, *Yeni Adım Gazetesi*, 11 Mayıs 1929, Sayı: 200, s. 4.

³⁶ Nathanail M. Panayotidis, *To Miyonotiko Ekpedeftiko Sistima Tis Ellados [Yunanistan'ın Azınlık Eğitim Sistemi]*, Ekdosis Gnosi [Gnosi Yayınları], Aleksandrupolis [Dedeoğaç], 1999, s. 74-82.

müftülerin, hocaların, imamların ve cemaat reislerinin Yeni Türk Alfabeti'nin aleyhtarı olduklarını, yeni harflere ilişkin kitapların ithalinin önlenmesi hususunda karar alarak hükümete başvurduklarını yazmıştır. Gelişmeler karşısında Mehmet Hilmi, cahil halkı uyanık olmaya davet etmiştir³⁷.

13 Ekim 1928 tarihli Yeni Adım Gazetesi'nde, "Garbi Trakya Türkleri! Yeni Türk Yazısını Çabuk Öğreniniz, Öğretiniz!" ve "Türk Harflerini Bu Sene Okutunuz. Gelecek Seneye Bırakırsanız Çocuklarınızın Hayatından On Sene Çalarsınız. Köylüler, Siz de Muallimlere Böyle Emirler Veriniz" manşetleriyle, "Yeni Türk yazısını öğrenmek için hususi muallim arayanlar, gazete bayii Abdullah Efendi'ye müracaat etsinler" ilanı dikkat çekmektedir³⁸. Ancak Azınlık Okulları Müfettişi'nin tavrından, Yunan Eğitim Bakanlığı'nın 1928-1929 eğitim yılında Batı Trakya Türklerinin yeni harflere geçmesine hemen olur vermediği anlaşılmaktadır. Öyle ki Azınlık Okulları Müfettişi Argiryadis okutulacak kitaplar listesinde yeni harflerle hazırlanmış alfabe ile kitaplara yer vermemiş ve bu tip kitapları onaylamamıştır. Konunun Yunan hükümetinin müfettişlerini ilgilendirmedeğini ve sadece Batı Trakya Türklerini ilgilendirdiğini³⁹ düşünen Mehmet Hilmi tepkisini, "Bir millet lisanını nasıl isterse öyle okutabilir. Ona kim karışıyor ve ne salahiyetle karışıyor. Ben lisanımı ister Fransız, ister İngiliz, ister Çin, ister Yunan harfleriyle yazar ve okurum. Bundan hükümete ne fayda, ne zarar gelebilir? Hiç değil. Yoksa Türklerin terakki ve tekamülü arzu mu edilmiyor? ... Farıza ben lisanımı Yunan harfleriyle tedris etmiş olsaydım, maarif müfettişliği yine müdahale mi edecekti? Hem maarif müfettişinin kitapçılarda kitap mühürlemek, liste vermek salahiyeti olup olmadığı bile dikkate şayan bir meseledir... Yoksa bundan sonra bir de falan kitabı okutacaksınız, falan lisanı, falan harflerle tedris edeceksiniz demek vazifesinin haricindedir..." sözleriyle ortaya koymaktadır⁴⁰. Mehmet Hilmi'nin, "...Türk mektepleri müfettişi yeni harfleri okutmamaları hususunda muallimlere şifahi emirler veriyor. Bazı

³⁷ "Neler Yapıyorlar", *Yeni Adım Gazetesi*, 20 Kanunuevvel (Aralık) 1928, Sayı: 175, s. 2.

³⁸ "Yeni Türk Yazısını Öğrenmek İsteyenlere", *Yeni Adım Gazetesi*, 13 Teşrinievvel (Ekim) 128, Sayı: 159, s. 2.

³⁹ "Milli ve Dini Harfler", *Yeni Adım Gazetesi*, 14 Teşrinisani (Kasım) 1928, Sayı: 168, s. 1.

⁴⁰ "Türkçeyi Okutmaktan Ne Hakla Mani Ediyorlar?", *Yeni Adım Gazetesi*, 17 Teşrinievvel (Ekim) 1928, Sayı: 160, s. 1.

köylere gitmiş, muallimlere eğer yeni harfleri okuturlarsa onların ellerinden vesikalarını alacağını söylemiş, tehdit etmiştir...” cümlesinden, Azınlık Okulları Müfettişliği'nin 1928-1929 eğitim yılında Yeni Türk Alfabeti'nin okutulmasını engelleme çabalarının sadece okutulacak kitapları belirlemekle sınırlı kalmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bu uyarıların sözlü olarak yapılması, resmi bir yazıyla öğretmenlerin yeni harfleri okutmaktan men edilmemeleri de olayların bir başka boyutudur. Bu gelişme karşısında Mehmet Hilmi, Bulgaristan Türkleri' ne her türlü kolaylığı gösterdiği için Bulgar Hükümeti'ni Yunan Hükümeti'ne⁴¹, yapılan devrime sahip çıkmaları sebebiyle Bulgaristan Türkleri' ni⁴² de Batı Trakyalılara örnek olarak sunmaktadır⁴³. İskeçe ve Gümülçine' deki Türk gençleri de Bulgaristanlı kardeşlerini örnek alarak yeni harfleri öğrenmeli ve öğretmeliydiler⁴⁴. Öyle de olmuş, Batı Trakya gençlik teşkilatları kurslar açarak yeni yazıyı öğrenme ve öğretmede öncülük etmişlerdir⁴⁵.

Cemaat idarecilerinin 1928-1929 eğitim yılında azınlık okullarına yeni harfleri sokmayacaklarını ilan etmeleri üzerine Mehmet Hilmi, azınlığın aydın şahıslarıyla öğretmenlerini özel okullar açmaları ve ahaliyi de çocuklarını yeni harflerle eğitim vermek üzere açılacak okullara

⁴¹ “Bir Taraftan Müfettişlik, Diğer Taraftan Ali Vasfî”, *Yeni Adım Gazetesi*, 27 Teşrinievvel (Ekim) 1928, Sayı: 163, s. 1.

⁴² Bulgaristan Türkleri' nin yeni alfabeği kullanmaları konusunda Bulgaristan Türk Muallimler Birliğı'nin büyük gayretleri olmuş, birlik 1928-1929 ders yılı başından itibaren yeni harflerle öğretime başlamıştır. Neticede Türkiye'de Türk harflerine ilişkin yasanın yürürlüğe girişinden iki ay on bir gün sonra, Bulgaristan Türkleri' ne bekledikleri izin çıkmıştır. Bulgaristan Türk Muallimler Birliğı ile Türkiye'nin Sofya Elçiliğı eski yazının tamamen kaldırılması için girişimlerini devam ettirmişler ve 1930 yılında Bulgar Milli Eğitim Bakanlığı, Türk azınlık okullarında Arap harflerinin yasaklandığını ve eski yazıyla öğretim yapan okulları kapatacağını duyuran bir genelge yayınlamıştır. Hüseyin Memişoğlu, *Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 171-186.

⁴³ “Bulgaristan Türkleri”, *Yeni Adım Gazetesi*, 29 Kanunuevvel (Aralık) 1928, Sayı: 177, s. 1-2.

⁴⁴ “Bulgaristan Mektupları”, *Yeni Adım Gazetesi*, 24 Teşrinievvel (Ekim) 1928, Sayı: 162, s. 2.

⁴⁵ Erdem, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri' nin Eğitim ve Öğretim Birliğı Sorunu*, s. 53; “Gençler Yurtların Etrafında Toplanmalıdır”, *Yeni Adım Gazetesi*, 3 Teşrinievvel (Ekim) 1928, Sayı: 156, s. 2; “Türk Gençler Yurdu Kitaplığında”, *Yeni Adım Gazetesi*, 6 Eylül 1928, Sayı: 154, s. 2.

göndermeleri konusunda teşvik etmeye çalışmıştır⁴⁶. Batı Trakya’da yeni harflerle eğitime ilk geçen okul, Kireççiler Türk İlkokulu’dur. İskeçe’nin Kireççiler Köyü’nde bu okul kurulmazdan önce, köyün üç ayrı mahallesinde tek öğretmenli okullar bulunmaktadır. Mehmet Baydar, Osman Seyfi ve Mustafa Nagam var olan okulları birleştirmek ve tam teşkilatlı okul kurmak için var güçleriyle çalışmışlar, aralarına yeni öğretmenler de alarak bunu başarmışlardır⁴⁷.

Mehmet Hilmi 5 Ocak 1929 tarihli makalesinde Kireççiler halkının, eğitimsiz kişilerin cemiyetteki yerinin yalnız hizmetkarlık olabileceğini göz önünde bulundurarak altı, yedi sınıflı ve yedi öğretmenli muntazam bir okul kurmayı başardıklarına işaret etmiştir. Köylünün tüm sıkıntılarına rağmen okulun ihtiyaçlarını temine çalışmasını, “...İktisadi, siyasi tokatların tesirleriyle fevkalade fakir düşen bu köylü ... evinde misafire ikram edecek bir fincan kahvesi bulunmadığı halde, didinerek bu mektebin ihtiyacına lazım olan meblağı ödemeye çalışıyor” sözleriyle anlatmıştır.

Mehmet Hilmi Yeni Adım sütunlarında, “Orada, yüz çocuk arasında birkaç açık göz, zeki kimse yetişebilir” dediği Kireççiler İlkokulu’nun yaşadığı sıkıntılara da yer vermiştir. Örneğin 27 Ekim 1928 tarihli makalesinden Kireççiler İlkokulu’nun bütün sınıflarında, bütün derslerin yeni harflerle verilmeye başlandığını, ancak okul müdürünün Azınlık Okulları Müfettişi tarafından davet edilerek kendisine Yeni Türk Alfabesi ile eğitim yapılabilmesi için vilayetten emir alınması gerektiğinin ve emir gelmeyinceye kadar bunların okutulamayacağını söylediğini öğrenmekteyiz. Ancak yine de okul müdürüne resmi bir yazı verilememiştir⁴⁸. Kireççiler Maarif Komisyonu’nun tüm girişimlerine rağmen, Fransızca öğretmeni gibi okulun bazı öğretmenleri bu dönemde meslekten uzaklaştırılmışlardır. Kireççiler İlkokulu’na yapılan baskılar bunlarla sınırlı kalmamış, Gümülcine Valisi’nden alınan emirle köyün maarif komisyonu lağvedilmiş, okulun İskeçe Cemaat İdaresi’ne ait olduğu

⁴⁶ “Ali Vasfi, Cemaat ve Muallimler”, *Yeni Adım Gazetesi*, 13 Teşrinievvel (Ekim) 1928, Sayı: 159, s. 1-2.

⁴⁷ Şerafettin Şerif, “Batı Trakya Türk Azınlığı’nın Eğitim Sorunları”, *Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni Bildirileri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 394; “Kireççiler Okulu Da Yandı”, *İleri Gazetesi*, 2 Nisan 1999, Sayı: 939, s. 4-6; Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’ nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 52-53.

⁴⁸ “Bir Tarftan Müfettiş, Diğer Tarftan Ali Vasfi”, *Yeni Adım Gazetesi*, 27 Teşrinievvel (Ekim) 1928, Sayı: 163, s. 1.

söylenmiştir. Mehmet Hilmi'ye göre Yunan Hükümeti'nin bu okulla ilgili zaten "saklanamayacak derecede açık ve kötü niyeti vardır". Ayrıca sözlü bir takım tehditlerle "bu kıymetli yolun üzerine saman arabası devirmektedir". Diğer taraftan muhafazakar grup da Kireççiler İlkokulu'nun karşısında yer almıştır. Gelişmeler üzerine köyün maarif komisyonu Başbakan Venizelos'a, Mehmet Hilmi'nin deyişiyle "memleketin irfana karşı dış bileyen memurlarının bu entrikalı idaresi aleyhinde" sekiz yüz kelimelik bir telgraf göndermiştir⁴⁹. Mehmet Hilmi'nin, "Mösyö Venizelos bile bu işlerin Arap saçı haline getirilmiş olan karışıklığına hayret etti de müracaatlara müspet, menfi bir cevap veremedi" yakınmalarından, izin bekleyişinin tüm heyecanı hissedilmektedir⁵⁰. Yeni Adım'ın 21 Şubat 1929 tarihli nüshasında, Venizelos'un Gümölcine Valisi'ne azınlık okullarında Yeni Türk Alfabeti'ne izin verilmesini emrettiği duyurulmuştur⁵¹. Yine de valilik ve müfettişlik bu emri köylere ve kazalara ulaştırmakta acele etmemişlerdir.

Yeni harflere izin verilmesinin akabinde Mehmet Hilmi, "Köylerdeki muallimlerin ayrıca başka bir vazifeleri de vardır. Çocuklara yeni yazıyı öğretirken babalarına da her fırsattan istifade ederek ders göstermek ve halkın istifadesine gayret etmek... Muallimlerimiz belki çocuk babalarına, köylülere yeni harfleri öğretirken sıkılacak, zahmete gireceklerdir. Fakat inkılâp, bu kadar sıkıntı ve bu kadar zahmetlere katlanamayan, ... bu uğurda ölmeyen milletlerin yüzlerine bile bakmaz..." diyerek, gayret göstermeleri için öğretmenlere çağrılarını yoğunlaştırmıştır. O'na göre inkılâp, fikirlerde olursa kuvvetli olurdu. Her öğretmen de fikir ordusunda pek kıymetli görevler yüklendiğinin ve büyük yükümlülükler altına girdiğinin farkında olmalıydı. Batı Trakya bölgesinin her köyü yeni harflere geçmeliydi⁵². İnkılâpları emin adımlarla yürütebilmek için her şeyden evvel toplumun hazırlanması gerekmektedir. Bu ise mutlaka halkın okuyup yazmayı çok iyi öğrenmesi ve fikir alemiyle olabildiğince yakınlaşması halinde mümkün olabilirdi. Okuyup yazmayı bilenlerin tümünün alim ya da herhangi bir meslekte uzman olmayacakları açıktı. Ancak her meslek, her sanat sahibinin, toplumu oluşturan her ferdin "marifet kapılarının anahtarına sahip olması zaruruydu". Gün görmemiş, solmuş, uyuşmuş ve küflenmiş bir kemik

⁴⁹ "Bir Suikast", *Yeni Adım Gazetesi*, 5 Kanunusani (Ocak) 1929, Sayı: 178, s. 1.

⁵⁰ "Çabuk Hırsız", *Yeni Adım Gazetesi*, 11 Kanunuevvel (Aralık) 1928, Sayı: 173, s. 2.

⁵¹ "Yeni Harflere Müsaade Edilmiştir", *Yeni Adım Gazetesi*, 21 Şubat 1929, Sayı: 184, s. 2.

⁵² "Emir Verildi", *Yeni Adım Gazetesi*, 9 Mart 1929, Sayı: 187, s. 2.

kutusunun içine okuyup yazmak, bir ışık gibi etki ederdi. Cehaletle mücadele eden ordunun başında ise öğretmenler geliyordu. Her öğretmen, görevinin ne kadar önemli olduğunu bilerek yürümeliydi. Ancak böyle yürüdüğü takdirde kıymet kazanır, borcunu ve görevini hakkıyla yerine getirmiş olurdu. Kaldı ki Batı Trakya gibi bir bölgede bu konu, yemek içmekten de önemliydi. “Bir kenara atılmış, kendi derdimizle yanan, sürüklenen bir toplumuz” diyen Mehmet Hilmi’ye göre, Batı Trakya Türkleri halkı aydınlatmak için ne yapabilirlerse kendi kendilerine yapmak, ülkelerini kendi kendilerine geliştirmek zorundaydılar. Baştanbaşa cehalet içinde olan Batı Trakya’nın, kadınları da bu yürüyüşten geri kalmamalıydı. İlim ordusuna başka memleketlerde ne kadar ihtiyaç varsa, Batı Trakya’da aynı orduya birkaç misli ihtiyaç vardı⁵³.

Aynı dönem içinde Mehmet Hilmi, “...Acaba çocuklarımız ne olacak, hangi mektebe göndereceğiz? Bu cehaletle biz kıyamete kadar yaya kalırız. Toplanalım da bir mektep açalım...” sözlerinin işitilmemesi sebebiyle Gümülcinelilerden⁵⁴ ve burunlarının dibindeki köyü görmemeleri sebebiyle İskeçelilerden⁵⁵ şikayet etmekte, onlara Kireççiler İlkokulu’nu örnek almalarını telkin etmektedir. Mehmet Hilmi’nin düşlediği yeni harflerle eğitim veren böyle bir okul Gümülcine’de, altı aydın çocuk velisinin girişimleri ve valiliğin 19 Kasım 1929 tarihinde izin vermesi neticesinde, aynı yılın Aralık ayında “Rodop Hususi Türk İlk Mektebi” adıyla açılmıştır. Bu okulun ilk öğretmenleri İsmail Şahap, Mehmet Arif ve Ahmet Müdüroğlu’dur. Başka okullardan gelen nakillerle sınıf sayısı altıya çıkarılmış ve okul tam teşkilatlı bir okul olarak çalışmaya başlamıştır.

Bu arada Batı Trakya Türk Azınlığı üzerinde etkileri olan bir gelişme yaşanmıştır. 1930 Ekim’inde Türk- Yunan dostluğu adına yapılan görüşmeler esnasında İnönü Venizelos’ tan, Yunanistan’a sığınmış olan Yüzellilikler’ in sınır dışı edilmelerini talep etmiştir. Venizelos’ un bu talebi kabul etmesi üzerine Yüzellilikler’ in Batı Trakya’yı terk etmeleri

⁵³ “Muallimlik En Şerefli Meslektir”, *Yeni Adım Gazetesi*, 24 Nisan 1929, Sayı: 197, s. 1.

⁵⁴ “Gümülcine’de Mektep Meselesi”, *Yeni Adım Gazetesi*, 18 Mayıs 1929, Sayı: 201, s. 1.

⁵⁵ “Memleket Bir Cehalet Yuvası”, *Yeni Adım Gazetesi*, 15 Haziran 1929, Sayı: 206, s. 1.

istenmiştir⁵⁶. Konunun anlaşılabilirliğini arttırmak üzere şunu da ilave etmeliyiz ki Anastasiadu, Aleksandris⁵⁷ ve Panayotidis⁵⁸ gibi pek çok Yunanlı tarihçi ve araştırmacı, Yüzellilikler' in uzaklaştırılmalarını ve bunun Batı Trakya Türkleri üzerindeki etkilerini ele aldıklarında, bu gelişmeyle Batı Trakya'daki azınlığın Müslüman Cemaat'ten Türk Cemaati'ne dönüştüğünü kaydetmektedirler. Bunun Lozan Antlaşması'na ters bir durum yarattığının, azınlığın dini geleneklerine bağlı olduğu dönemde hiçbir zaman Yunan idaresiyle sürtüşmeye girmediğinin altını çizmektedirler⁵⁹. Yunanlı tarihçilerin ve araştırmacıların bu tezi, günümüze dek Batı Trakya Türk Azınlığı'ndaki yenilikçi hareketin milliyetçilikle örtüştürüldüğünü düşündürmektedir.

Rodop Valiliği'ne Miltiyadis Mandas' ın atanması ve valinin cemaat idarecilerini değiştirmesinin akabinde, 1933-1934 eğitim yılında Cemaat İdaresi'ne bağlı okullarda da yeni harflerle eğitime geçilmiştir. Bunun üzerine Rodop Hususi Türk İlk Mektebi'nin tarihi görevini tamamladığı düşünülmüş, kurucularının aldığı kararla okulun tüm varlığı Cemaat İdaresi'ne bağlı okullara aktarılmıştır⁶⁰. Ancak bölgede Cemaat İdaresi'ne bağlı okullarda yeni harflerle eğitime geçilse dahi, tabelalarında “Müslüman Okulu” yazan bazı özel okullar eski harflerle eğitim vermeye devam etmişlerdir⁶¹. Örneğin 1955 yılında Gümülcine' deki sekiz azınlık ilkokulunun dördü Cemaat İdaresi'ne bağlıyken, diğer dördü “Özel Müslüman Okulları” olarak ifade edilen okullardır⁶². 1970'li yıllarda dahi Batı Trakya'daki okullar için basılmış eski harflerle alfabe (Elifba) ve

⁵⁶ Nathanail M. Panayotidis, *Musulmaniki Miyonotita Ke Ethniki Sinidisi [Müslüman Azınlık ve Milliyetçilik Bilinci]*, Ekdosis TEDK [TEDK Yayınları], Aleksandrupolis [Dedeoğaç] 1995, s. 147-150.

⁵⁷ Aleksis Aleksandris, “To İstoriko Plesio Ton Ellinoturkikon Sheseon [Türk-Yunan İlişkilerinin Tarihi Çerçevesi], *İ Ellinoturkikes Shesis [Türk-Yunan İlişkileri] 1923-1987*, Ekdosis Gnosi, [Gnosi Yayınları], Atina 1988, s. 66.

⁵⁸ Panayotidis, *Musulmaniki Miyonotita Ke Ethniki Sinidisi [Müslüman Azınlık ve Milliyetçilik Bilinci]*, s. 149.

⁵⁹ İfigenia Anastasiadu, *O Venizelos Ke To Ellinoturkiko Simfono Filias Tu 1930 [Venizelos ve 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması]*, Ekdosis Filippoti [Filippoti Yayınları], Atina 1982, s. 71-75.

⁶⁰ İsmail Şahap Üstün, “Gümülcine Hususi Okulu Nasıl Açıldı”, *Batı Trakya Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 56, s. 3-5.

⁶¹ Enver Kavaklı, “Atatürk Devrimleri ve Batı Trakya Türklüğü”, *Batı Trakya Dergisi*, 15 Ocak 1983, Cilt: 16, Sayı: 189, s. 18.

⁶² “On Yıldan Sonra”, *Trakya Gazetesi*, 27 Eylül 1965, Sayı: 912, s. 1.

okuma kitaplarına rastlanmaktadır⁶³. Bölgede eski-yeni tartışmalarının akislerinin günümüze kadar sürdüğünü söylemek mümkündür⁶⁴.

Yaklaşık on yıl süren sürgün ve mücadele neticesinde yorulan Mehmet Hilmi yatağa düşünce “apandisit” teşhisi konulmuş, ancak kuşkulu bir şekilde 29 yaşında ameliyat masasında hayata gözlerini yummuştur⁶⁵. Kabri İskeçe’dedir⁶⁶. Batı Trakya Türkleri güçlü bir kalem ve iyi bir organizatör olan Mehmet Hilmi’yi, “kötü zamanların en büyük şansı” olarak anmaya devam etmektedirler⁶⁷. Son zamanlarda ismi Seçek Yaylası’na⁶⁸, “Bizim için Mehmet Hilmi tarihtir ve bu tarihi her zaman yaşatacağız” denilerek adına yaptırılan çeşmeyle anılmaktadır. Ne yazık ki Batı Trakya’da yol kenarlarında onlarca benzerine rastlanan bu hayrat, çeşmeye öncülük eden Seçek Azınlık Eğitim ve Kültür Derneği’nin ifadesiyle “Mehmet Hilmi isminin yarattığı rahatsızlık sebebiyle olsa gerek” önce bir takım isimsiz şahısların saldırılarına uğramıştır. Devamındaysa izinsiz inşa edildiği gerekçesiyle Doğu Makedonya – Trakya Bölge Genel Sekreterliği’ne ait iş makineleri tarafından 24 Temmuz 2009 tarihinde yıkılmış, yerine yenisinin inşa edilmesi için izin girişimleri de sonuç vermemiştir⁶⁹.

Batı Trakya Türklerinin yayın hayatında önemli bir yere sahip olan Yeni Adım Gazetesi, 1931 yılında Mehmet Hilmi’nin vefatı üzerine yine

⁶³ “Dar Sütun”, *İleri Gazetesi*, 31 Mayıs 1996, Sayı: 847, s. 4.

⁶⁴ Erdem, *Lozan Antlaşması’ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri’nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, s. 53-57.

⁶⁵ Erişim: <http://www.kultur.gov.tr>, [16.06.2010].

⁶⁶ Erişim: <http://www.burasibatitrakya.com>, [16.06.2010].

⁶⁷ “Batı Trakya’ya Hizmet Edenler Törenimiz Bir Kez Daha Takdir Topladı”, *Batı Trakya Dergisi*, 15 Temmuz 1985, Cilt: 19, Sayı: 219, s. 5.

⁶⁸ Balkanlardaki ilk Türk yerleşim bölgelerinden biri olan Kuzey Meriç’de yer alan Seçek Yaylası’nda Batı Trakya’dan, Türkiye’den ve dünyanın değişik yerlerinden gelen misafirlerin katılımıyla yaklaşık yedi yüz yıllık bir gelenek yaşatılmaktadır. Bu etkinlikler kapsamında pehlivanlar güreş tutmakta, kurbanlar kesilmekte, yemekler yenilmekte ve kutlamalar yapılmaktadır. Erişim: <http://www.batitrakyadakiosmanli.blogspot.com>, [18.08.2010].

⁶⁹ “Stamatis, Mehmet Hilmi Çeşmesi’ni Yıkırdı”, *Gündem Gazetesi*, 31 Temmuz 2009, Sayı: 645, s. 8; “Yunanlı Yetkililer Seçek’e Gelmedi”, *Gündem Gazetesi*, 7 Ağustos 2009, Sayı: 646, s. 6; “M. Hilmi Çeşmesi Yerle Bir Edildi, Ya Kaçak Kilise?”, *Gündem Gazetesi*, 1 Ocak 2010, Sayı: 666, s. 14; “Mehmet Hilmi Çeşmesi İçin İzin Yok”, *Gündem Gazetesi*, 12 Mart 2010, Sayı: 676, s. 8; “2009 Yılı Batı Trakya Türkleri İçin Pek de Hayırlı Olmadı”, *Millet Gazetesi*, 31 Aralık 2009, Sayı: 211, s. 5.

öğretmen Bahri Raşit tarafından devralınmış ve 1946 yılına kadar yayınlanmaya devam etmiştir⁷⁰.

Neticede Kurtuluş Savaşı akabinde bir takım Yüzellilikler'in ve Türkiye firarilerinin Batı Trakya'ya yerleşmesi ve bunların bölgedeki muhafazakar kesim üzerindeki etkileri, Türkiye'deki devrim hamlelerinin Batı Trakya'daki uygulamalarını etkilemiş, hatta bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Yeni Türk Alfabeti'ne geçiş sürecinde yaşananlar, bölgede devrimlere verilen tepkinin genel havasını yansıtmaktadırlar. Mehmet Hilmi gibi gençlerin içinde bulunduğu aydın bir kesim, Batı Trakya Türkleri'nin haklarının savunuculuğu rolünü üstlendikleri gibi, Türkiye'deki devrimleri de sahiplenmişler, bunu taşıdıkları milliyetçilik ruhunun gereği olarak görmüşler ve bölge Türklerini devrimlerden yararlandırmak için mücadele yolunu seçmişlerdir.

Yeni Türk Alfabeti'ne geçiş aşamasında Yunanlı yetkililerin takındıkları tavır, adeta bölge Türklerinin geleneksel yapılarını korudukları takdirde daha az hak talebinde bulunacaklarının varsayıldığını düşündürmektedir. Venizelos'un iktidara gelişiyle Türkiye ile Yunanistan arasında başlayan 1930'lardaki dostluk süreci Batı Trakya Türk Azınlığı'nın imdadına yetişmiş ve bu sayede Yunanlı yetkililerin tavrında değişiklik sözü konusu olmuştur. Ancak günümüzde dahi bir takım Yunanlı tarihçi ve araştırmacıların kanaatleri, yenilikler ve yenilikçilerle birlikte Batı Trakya Türkleri'nde milli bilincin gelişme gösterdiği şeklindedir.

Mehmet Hilmi'yi ve mücadelesini görmeden ve anlamadan, Batı Trakya Türkleri'nin 1920'li yıllarını aydınlatmak ve tarihini yazmak olanak dışıdır.

KAYNAKÇA

Sürelî Yayınlar: (Makalemizde kullanmış olduğumuz gazeteler Batı Trakya'da yayınlanmışlardır veya yayınlanmaktadır).

Gündem Gazetesi
İleri Gazetesi
Millet Gazetesi
Trakya Gazetesi
Yarın Gazetesi
Yeni Adım Gazetesi

⁷⁰ Eren, *Batı Trakya Türkleri*, s. 162.

Anı ve Kitaplar:

- Anastasiadu, İfigenia, *O Venizelos Ke To Ellinoturkiko Simfono Filias Tu 1930*, Athina 1982.
 Delta, Pinelopi, *Eleftherios K. Venizelos*, Athina 1978.
 Hacıantoniyu, Kostas, *İstoria Tis Neoteris Elladas 1821-1941*, Athina 2002.
 İskeçe Türk Birliği, Ksanthi 2003.
 Memişoğlu, Hüseyin, *Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi*, Ankara 2002.
 Özerdim, Sami N., *Yazı Devriminin Öyküsü*, İstanbul 1998.
 Panayotidis, Nathanail M., *Musulmaniki Miyonotita Ke Ethniki Sinidisi*, Aleksandrupolis 1995.
 Panayotidis, Nathanail M., *To Miyonotiko Ekpedefitiko Sistima Tis Ellados*, Aleksandrupolis 1999.
 Soysal, İlhami, *150'likler*, İstanbul 1985.
 Ülkütaşır, M. Şakir, *Atatürk ve Harf Devrimi*, İstanbul 1998.
 Venizelu, Elena, *Sti Skia Tu Venizelu*, Athina 2002.

Makale ve Bildiriler:

- Aleksandris, Aleksis, "To İstoriko Plesio Ton Ellinoturkikon Sheseon", *İ Ellinoturkikes Shesis 1923-1987*, Athina 1988.
 "Batı Trakya'ya Hizmet Edenler Törenimiz Bir Kez Daha Takdir Topladı", *Batı Trakya Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 219.
 Kavaklı, Enver, "Atatürk Devrimleri ve Batı Trakya Türklüğü", *Batı Trakya Dergisi*, Cilt:16, Sayı: 189, 1983.
 Şerif, Şerafettin, "Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Eğitim Sorunları", *Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 1999.
 Topses, Gürsen, "Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi", *75 Yılda Eğitim*, İstanbul 1999.
 Üstün, İsmail Şahap, "Gümölcine Hususi Okulu Nasıl Açıldı", *Batı Trakya Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 56.

Tezler:

Erdem, Nilüfer, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri'nin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Erdem, Nilüfer, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı 1919-1923*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2009.

Eren, Halit, *Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989.

Eren, Halit, *Batı Trakya Türkleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1995.

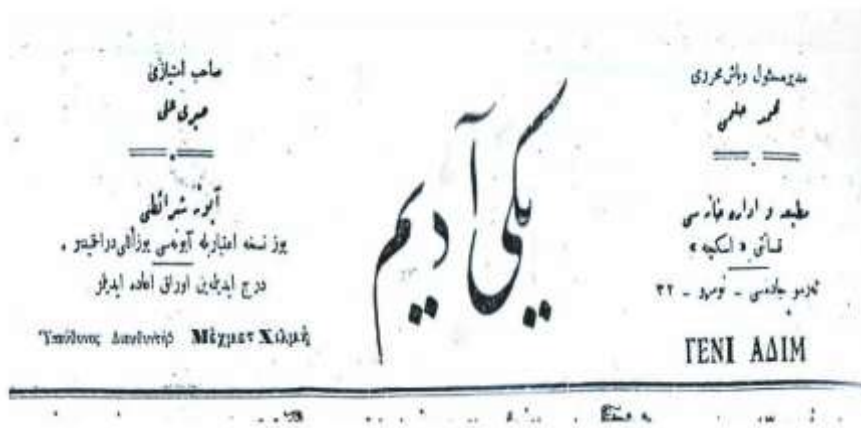
Ansiklopedi ve Web Adresleri:

Büyük Larousse Ansiklopedisi

Mehmet Hilmi. Erişim: <http://www.burasibatitrakya.com>, [16 Haziran 2010]

Mehmet Hilmi. Erişim: <http://www.kultur.gov.tr>, [16 Haziran 2010]

Seçek Yaylası. Erişim: <http://www.batitrakyadakiosmanli.blogspot.com>, [18 Ağustos 2010]

EKLER

ΓΕΝΙ ΑΔΙΜ

Υπερ. Δραστηριός

Μεγίστ: Χίλια

Καποδιστρίας 122, Εδούθη

Συγίσι 3 δραμίδιρ
δördüncü sene

Geni Adım

Συγί: 240

Μεσ'ul Μύδύρý

Μεημετ Ηίλμι

Αδρες:

Κεφε, Κομοτίνι 122

Αβονε:

Δαήιλε 50 συγί, 150

Ηαρίττε 50 σ. 230 δρα.

Αβονε شرایطی: داخليه: سلكى 100 آلى آلى 80 دراجيد. خارجيه: سلكى 200 آلى آلى 110 دراجيد.	ایکھی ست نومبر: 30 نسخہ ہر پدہ (10) دراجید.		Υπερ. Δραστηριός Δραστηριός Χ. ΠΕΙΜΗ Κεφε, Κομοτίνι 122 Αβονε: Δαήιλε 50 συγί, 150 Ηαρίττε 50 σ. 230 δρα.
لو آتساب دغا لاری معلقا خنك، دو طار، زمان کبیر، لوسننه خیر لعرالک!		۱۳۴۶	کمال لودی سا، کچه نظام آرتی، کلاس لویق الحق عهده، طوف!
ΓΙΑΡΗΝ			
1892 — 11 — 91366 (1892) — 11 — 91366			